J. VERKUYL

MISSIONAIR PREDIKANT

DE ACHTERGROND VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK

DS. L. BUITENHUIS

DE ACHTERGROND VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK

J. VERKUYL

MISSIONAIR PREDIKANT

DE ACHTERGROND VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK

1946

D. A. DAAMEN'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.

'S-GRAVENHAGE

VERANTWOORDING

Van allerlei zijden is mij gevraagd om een publieke verantwoording van het door mij verdedigde standpunt in de Indonesische kwestie. Op de valreep voor mijn terugkeer naar Indië wil ik gaarne aan dit verzoek voldoen, ook al zal dit geschrift meer het karakter van een vlugschrift dragen, dan van een gedegen studie. Voor het laatste ontbraken mij tijd en boeken.

Er zijn nog enkele persoonlijke redenen, waarom ik aan dit verzoek wil voldoen.

In de pers, zoowel de rechtsche als de linksche, is mijn meening vaak op een weinig objectieve wijze weergegeven. Daarom verwijs ik degenen, die belang stellen in mijn standpunt, liever naar dit geschrift dan naar persverslagen.

Daarbij komt nog iets anders. Mijn handteekening staat onder het boekje van Ds v. d. Brink. Hoewel ik met veel in dat boek van harte instem, heb ik toch menig bezwaar, temeer, daar de kopij, die mij in Batavia toegezonden werd, niet geheel overeenstemt met de definitieve tekst, die thans in het boek voor ons ligt. Deze bezwaren liggen vooral daar, waar het gaat om de verhouding van gezag en revolutie en gezag en verantwoordelijkheid. Ook daarom heb ik behoefte aan een eigen omschrijving van mijn standpunt.

In verband met allerlei onware veronderstellingen aangaande mijn korte verblijf in Holland stel ik er prijs op, te verklaren, wat de reden van mijn overkomst was.

Telkens werd mij gevraagd, of ik, terwille van belangrijke zendings- en kerkelijke aangelegenheden, wilde overkomen naar Holland. Bovendien had een politieke studiegroep in Batavia mij verzocht, in Holland, namens haar, uiteenzettingen te geven van haar visie op de Indische kwestie.

De Regeering bewilligde in deze verzoeken. Dit verzoek werd ingediend en behandeld tijdens de afwezigheid van Dr van Mook.

Moge dit geschrift er toe meewerken, voorlichting te geven aangaande de Indonesische kwestie. De schrijver ervan is zich van de beperktheid en feilbaarheid van zijn inzichten klaar bewust en staat gaarne open voor critiek. (Zie ik het wel, dan is het gezagsvraagstuk voor ons als Christenen het meest primaire vraagstuk. Dat ik deze vraag niet aanstonds in den aanvang, maar eerst later in deze brochure aan de orde stel, hangt daarmee samen, dat ik meen, dat ze slechts in verband met de beoordeeling van de feitelijke situatie zuiver gesteld kan worden en tot haar volle recht komt).

Besef van beperktheid van horizon en inzicht maakt het noodig, dat men in deze ontzaggelijk ernstige en moeilijke kwestie zich laat voorlichten van allerlei zijden en niet slechts van één zijde. Het gezamenlijk zoeken van den weg, dien God wil, dat we gaan zullen, veronderstelt de bereidheid om naar elkander te luisteren en van elkander te leeren. Indien dit wederzijds geschiedt, gedreven door liefde tot God, tot het Nederlandsche en het Indonesische volk, kan het niet anders, of de worsteling om de vorming van een inzicht zal tenslotte middelpuntzoekend en niet centrifugaal blijken te zijn.

Ik stel er prijs op, te verklaren, dat dat ook in de afgeloopen weken tijdens allerlei besprekingen telkens bleek, ook al waren de meeningen vaak verdeeld, waar het ging om de beoordeeling van de feiten en krachten, die het huidige gebeuren in Indonesië bepalen.

Vaak is mij gevraagd, waarom ik als theoloog mij thans in dit stadium met practische politiek bemoei. Wij moesten elkander de gelegenheid geven, hoofd voor hoofd op God te

zien en voor Zijn Aangezicht te beslissen, wat wij in een bepaalde situatie hebben te doen en te laten en waarmee wij ons hebben te bemoeien. Want het gaat er in 't heden nog steeds niet om, bepaalde menschen naar de oogen te zien. 't Gaat er om, Hem naar de oogen te zien en hartelijk te dienen, die de Eenige Wettige Eigenaar van menschenlevens is.

God geve ons allen de genade, om mee te arbeiden aan het zoeken naar een vreedzame en een rechtvaardige oplossing van het conflict, dat Nederland en een groot deel van de Indonesische volkeren-wereld verdeeld houdt.

Juni 1946 *J. VERKUYL*

I. DE PERIODE '40-'42 IN INDIË

a. Onbevredigde staatkundige verlangens en eischen

Het komt mij voor, dat men zich in Nederland veel te weinig bewust is van het feit, dat, wat zich nu voltrekt in Indië, niet slechts veroorzaakt werd door semi-fascisme en Japansche invloeden, maar dat de diepere aanleidingen èn oorzaken daarvan ook liggen in de periode, die aan den oorlog vooraf is gegaan.

Indonesische leiders wijzen er voortdurend op, hoe men in die jaren gehoopt had, dat de Nederlandsch-Indische Regeering het Indonesische vrijheidsstreven met begrip te gemoet getreden zou zijn en hoe men verwacht had, dat de sfeer van samenwerking op basis van gelijkwaardigheid geschapen zou worden, die hen met bezieling zou hebben vervuld gedurende de bezettingsjaren om straks met nieuwen moed en in nieuwe relatie de Nederlanders weer te gemoet te treden.

Om aan te toonen, dat dit verwijt niet een ingenieuze uitvinding a c h t e r a f is, maar hoe het in die jaren reeds in sterke mate leefde, wil ik enkele bewijzen aanvoeren.

In Februari 1940 werd in den Volksraad de bekende motie-Wiwoho ingediend, die vroeg om een Rijks-conferentie, om staatkundigen uitbouw van Indonesië in de richting van een democratisch parlementarisme en ministerieele verantwoordelijkheid. Deze motie kwam in behandeling, nadat Nederland door de Duitschers was bezet. Het feit van de overweldiging van het Moederland had een geweldigen indruk

gemaakt. Een stroom van goodwill en meeleven was ook door de rijen der nationalisten gegaan. Er was algemeen begrip voor den ideologischen achtergrond van den oorlog der geallieerden tegen de asgenooten en voor de meeste nationalisten was het geen probleem, aan welke zijde zij principieel moesten staan. De betuigingen van sympathie waren talrijk en oprecht gemeend. In nationalistische kringen werd echter vanzelfsprekend verwacht, dat de Regeering getuigenis zou afleggen van haar bereidheid om de potentieele kracht en het potentieele recht van het nationalistische vrijheidsstreven te erkennen en door middel van een noodrecht staatkundige hervormingen aan te brengen, die de krachten zouden kunnen samenbundelen in den strijd tegen een eventueele Japansche agressie. Het antwoord van de Regeering op de motie-Wiwoho werkte echter als een koude douche. De Regeering ,,wenschte geen idealen voor te tooveren'' en kon geen enkele toezegging doen, omdat staatkundige hervormingen de sanctie behoefden van het Nederlandsche parlement.

In dienzelfden tijd kwam aan de orde de motie-Thamrin. In die motie werd gevraagd officieele vervanging van het woord ,,Inlander'' door ,,Indonesiër'' en van den term ,,Ned. Indië'' door ,,Indonesië''. Ook de stroeve wijze, waarop deze motie werd beantwoord, heeft psychologisch veel kwaad gedaan, omdat zij een van de meest krasse staaltjes van ,,kruidenierspolitiek'' was, die men zich denken kon.

Het formeele en stroeve standpunt van de Regeering verwekte overal in Indonesische kringen diepe teleurstelling en verbittering. De golf van enthou-

siasme verdween en maakte plaats voor een geprikkelden toon in de bladen en in den Volksraad. De nationalistische leiders hadden het gevoel, dat hun medewerking afgewezen was en stonden nu met verscherpte critiek ter zijde.

De Regeering heeft dit blijkbaar gevoeld en niet lang daarna werd toen een Rijksconferentie toegezegd na den oorlog en werd de Commissie-Visman ingesteld, die tot taak had, door middel van „hearings' zich op de hoogte te stellen van de politieke wenschen, die onder de verschillende bevolkingsgroepen leefden. Aan de instelling van de Commissie-Visman en aan den inhoud van het rapport-Visman is in Nederland vooral in de eerste maanden na de bevrijding een veel te hooge waarde toegekend.

Het feit, dat aan de Commissie-Visman geen bevoegdheden toegekend werden om voorstellen te doen — behalve op enkele zeer ondergeschikte punten — was op zichzelf reeds een reden, waarom deze Commissie door de Indonesische, Chineesche en Europeesche groepen weinig au sérieux werd genomen. Zelfs Europeesche groepeeringen aarzelden een oogenblik, of ze aan het verzoek om een „hearing" wel gevolg zouden geven. De nationalistische bewegingen, die in de z.g. GAPI vereenigd waren, weigerden te verschijnen. Eindelijk bewogen om toch te komen, legde deze beweging het „Gapi-memorandum" op tafel, dat de verhouding Nederland—Indië in de toekomst construeerde in den vorm van een statenbond.

De instelling van deze „incasseeringscommissie" vermocht geen ontlading aan de spanning te geven

en dat het rapport-Visman, op zijn zachtst gezegd, een zeer rooskleurige voorstelling van de diverse wenschen gaf, hebben verscheidene leden van de Commissie-Visman met een duidelijkheid naar voren gebracht, die moeilijk tot misverstand aanleiding kan geven.

Intusschen was in den Volksraad de invoering van de inheemsche militie aan de orde gesteld. De wijze, waarop dat geschied is, heeft m.i. de grootste verwijdering gegeven. Ieder, die iets van de Indonesische nationalistische beweging weet, weet ook, dat de invoering van de inheemsche militie een van de eerste wenschen dier beweging geweest is. De invoering van de inheemsche militie werd door de nationalisten beschouwd als de conditio sine qua non om te komen tot den opbouw van een Indonesischen rechtsstaat. Reeds de Boedi Oetomo had dezen wensch in 1913 geformuleerd en daaraan toegevoegd den eisch, dat de invoering van een militie gepaard zou gaan met de instelling van een Volksvertegenwoordiging, die door bepaalde wetgevende bevoegdheden mee zou mogen beslissen over de aanwending van deze troepen. Diegenen onder de leiders, die 't scherpstziende en 't scherpsthoorende waren, hebben zich altijd verbaasd afgevraagd, waarom de Regeering niet het Indonesische volk mobiliseerde in verband met het Japansche gevaar. Men kan die verbaasde uitingen zwart op wit lezen b.v. in „Indonesische overpeinzingen", men kan ze lezen in de Maleische pers vanaf 1913, men kon ze hooren overal in Indonesische kringen van hoog tot laag.

Als men zich bovendien realiseert, dat reeds jaren

lang in Britsch-Indië een groot nationaal leger was opgebouwd, wordt deze verbazing nog sterker en wordt het begrijpelijk, dat de niet-invoering van zoo'n militie als een bewijs van diep wantrouwen werd gezien.

Op 4 Juli 1941 kwam echter ineens een ontwerp tot invoering van de inheemsche militie ter sprake. Slechts enkele duizenden miliciens zouden worden gerecruteerd en aan den Volksraad zouden geen bijzondere bevoegdheden worden toegekend aangaande de aanwending van deze troepen. Een groot deel der nationalisten stemde dan ook beslist tegen de invoering van de inheemsche militie op deze wijze. Een deel der nationalisten onttrok zich daarna aan de werkzaamheden van den Volksraad.

Ik herinner me nog als den dag van gisteren, met welk een spanning ook onder eenvoudige Javanen deze zaak gevolgd werd. Wie beweert, dat deze dingen geheel buiten het volk omgingen, vergist zich. Men moet b.v. maar eens denken aan de kolossale belangstelling voor de begrafenis van Thamrin in dat jaar in Batavia en aan de sterke sentimenten, waarmee deze man ten grave werd begeleid door een onafzienbare menschenmassa. Zulke gebeurtenissen illustreerden in dien tijd, hoe diep de verbindingen tusschen de Indonesische leiders en het volk waren en hoezeer de leiders uitspraken, wat in het volksbewustzijn leefde.

Ten slotte wil ik in dit verband nog noemen de wijze, waarop gereageerd werd op de afkondiging van het Atlantic Charter. Toen Churchill en Roosevelt de vier vrijheden van het Atlantisch Handvest

formuleerden en wereldkundig maakten, zullen ze nauwelijks hebben vermoed, dat niet in Europa, maar in Azië de grootste resonantie van hun formule zou worden waargenomen. Churchill had het immers niet bedoeld als een handvest, dat voor Azië gelden zou! Maar Azië stoorde zich niet aan de geografische afgrenzing van deze „four freedoms". Azië luisterde vooral scherp naar de woorden „they respect the right of all peoples to choose the form of Government under which they will live.....".

In Indië werd direct in den Volksraad en in de pers gewag gemaakt van deze hooge beginselen. Volkomen begrijpelijk werd niet alleen door Indonesiërs, maar eveneens door Europeanen de vraag gesteld, of deze beginselen niet een grondige wijziging zouden brengen in de verhouding Nederland—Indië. De adhaesie-betuiging aan het Atlantic Charter gat echter — zoo liet de Regeering weten — geen aanleiding, zich op de doelstelling van haar beleid opnieuw te bezinnen.....

Ook dit antwoord was niet in staat om ook maar eenigermate staatkundige bevrediging te schenken. Het was als de meeste vroegere antwoorden een stroef, formalistisch antwoord, dat alleen maar verbittering wekte.

Samenvattend, zou ik over deze periode willen zeggen, dat in die jaren heel duidelijk aan het licht kwam, dat het koloniale stadium zichzelf innerlijk overleefd had, maar dat ook het patriarchaal-ethische stadium bezig was zichzelf te overleven en dat een

nieuw stadium bezig was zich baan te breken, waarin de verhouding Nederland-Indië niet meer gebaseerd zou zijn op eenzijdige machtsuitoefening, maar op samenwerking en cultureele verbondenheid.

Het is echter een groote leemte van die jaren geweest, dat het bij de leidende Regeeringspersonen ontbroken heeft aan het vermogen of aan den wil of de verbeeldingskracht, die noodig waren om nieuwe staatkundige vormen te vinden, waarin dit nieuwe zich kon uitdrukken. Dat de gevolgen daarvan desastreus zouden zijn, is reeds toen door velen begrepen en gezegd. Ik wil dat met drie gegevens nader adstrueeren.

Een groep van Europeanen gaf in 1941 aan een vertrekkend vriend naar Londen een mondelinge boodschap mee voor een der Regeeringspersonen, dat de van alle imaginatietalent gespeende Indische politiek wel eens zeer heillooze gevolgen zou kunnen hebben, als Indië onder Japansche macht zou geraken.

Op den landdag van de Rotary-clubs in 1941 sprak de uiterst loyale Indonesische pryaji Sosrohadikoesoemo. Het was kort na het bezoek van den heer Welter aan Batavia. De heer Welter, teruggrijpend op wat geschied was in de eerste dagen na de bezetting van Nederland, had voor de radio gesproken van de „ontroerende aanhankelijkheid" van de Indonesische bevolking aan 't Nederlandsche gezag. De heer Sosrohadikoesoemo vertelde, dat hij als hoofdcensor van de N.I. Regeering voor den heer Welter een rapport had opgesteld, waarin gansch andere dingen stonden, die tot de realistische conclusie moesten leiden, dat er van loyaliteit van de bevolking

van hoog tot laag betrekkelijk weinig te verwachten zou zijn bij een eventueele Japansche agressie.

Het is wel jammer, dat de onverantwoordelijk-optimistische toon over de ontroerende loyaliteit der Indonesiërs door Radio-Oranje doorklonk als Nederland in den bezettingstijd ingelicht werd over Indië en dat niet de nuchtere waarheid, die Sosrohadikoesoemo zoo ernstig weergaf, doorgegeven werd, om het Nederlandsche volk voor te bereiden op wat er in den Japanschen tijd gebeuren zou.

Nog een derde voorval ter adstructie. De belofte van de Koningin, neergelegd in de radiorede van 6 December 1942, was bekend geworden. In Indonesische kringen vroeg men zich af, wat de honoreering van deze belofte straks in zou houden, politiek, sociaal en economisch. Het vertrouwen in beloften is in Aziatische landen niet bijster groot. Conservatieve machten zijn telkens weer in de Aziatische wereld in staat gebleken, de best-bedoelde beloften uit te hollen, of te maken tot de phraseologische voorbereiding van het herstel der oude verhoudingen. De machten van het verleden bleken telkens sterker dan de krachten van het nieuwe. Maar dat de Koningin zelf deze belofte had uitgesproken, maakte indruk. Men hoopte op zeer duidelijke concretiseering. Deze bleef in den chaos der gebeurtenissen uit.

Drie weken na de capitulatie van de Japansche macht kwam in het donker één der Indonesische leiders, die nu in 't kabinet Sjahrir zit, naar een nog niet geïnterneerd man van de N. I. Regeering. Hij vroeg: „Zet voor mij op papier, wat de belofte van H. M. de Koningin inhoudt; welken inhoud heeft het

begrip vrijwilligheid en volwaardigheid daarin, welke zeer concrete veranderingen op politiek, sociaal en economisch terrein mogen wij te gemoet zien? Als U dat voor mij op papier zet, dan bouw ik een illegale beweging op met als toekomstig doel de samenwerking met de Nederlanders in een samenleving, waarin werkelijk de koloniale verhoudingen geliquideerd zijn". Het antwoord op deze dringende vraag bleef achterwege.

Het uitblijven van officieele, vèrgaande concretiseering voor de radio werkte ondermijnend. De Indonesische leiders hadden niet veel verwachting meer. Het beleid van de jaren 1940—1942 had hun vertrouwen geschokt. De resonantie-bodem van de belofte van H. M. de Koningin was door het beleid in sterke mate geschonden. De eerlijkheid gebiedt, dat publiekelijk te zeggen. Wishfull thinking heeft op dit punt geen zin.

b. Sociaal-psychologische verhoudingen

Men heeft wel eens gezegd, dat de kern van het koloniale probleem gelegen is in de sociaal-psychologische verhoudingen. In die bewering zit een groot stuk waarheid. Het opvallende van de verhoudingen tusschen de bovenlaag van de Europeesche, Chineesche en Indonesische bevolkingsgroepen in de jaren '40-'42 is, dat men zich met dit kernprobleem zeer intensief heeft beziggehouden in dien tijd en ook in de kampen is er een bijzonder sterke belangstelling voor deze kwesties geweest, omdat men voelde, dat op dit gebied een groot aantal oorzaken van de eigenlijke moeilijkheden in Indonesië liggen.

Ter illustratie van de wanverhouding tusschen de bevolkingsgroepen zal ik geen voorbeelden aanvoeren. Meestal worden de symptomatische voorbeelden, als b.v. het gesloten zijn van bepaalde sociëteiten en zwembaden voor de Indonesische intellectueelen e.d., overbelast en is het dan zeer goed mogelijk, een serie argumenten ter „verklaring" aan te voeren.

Beter is het, enkele psychologische factoren aan te wijzen, die de houding in vele opzichten bepaalde. Nadrukkelijk wil ik er eenerzijds op wijzen, dat ik bij het opsommen van de factoren geenszins bedoel te generaliseeren en anderzijds, dat niemand op dit punt het recht heeft, steenen naar den naaste te werpen, omdat ieder in Indonesië op dit gebied op eigen wijze schuldig stond, ieder! Welke factoren bepaalden veelszins de houding van den Europeaan in Indie? Ik noem er vier: superioriteitsgevoel, onmacht, onwetendheid en onwil.

Superioriteitsgevoel

Bewust of onbewust stond iedere Europeaan in de semi-koloniale samenleving op een voetstuk. Het „toeangevoel" vervulde hem, zoodra hij den evenaar passeerde. Dit superioriteitsgevoel, dat zulk een onbegrijpelijk grooten druk op de Indonesiërs uitoefende, verdraagt de Indonesische samenleving niet meer. Ze begon dat in de jaren 1940-1942 met onmiskenbare klaarheid uit te spreken. In de toekomst zal zij dat in 't geheel niet meer dulden. Azië heeft de „onttroning" van den Europeaan gezien. Als hij den troon weer

zou beklimmen, zou hij een radicaal belachelijke en afgewezen figuur worden. Het diepe ressentiment tegen deze superioriteitsgevoelens is nu losgebroken in de meest huiveringwekkende verschijnselen.

Onmacht

Iedere uit Nederland geïmporteerde Hollander had en heeft in Indonesië te kampen met gevoelens van psychische onmacht om zijn omgeving te verstaan en te doorgronden. Dit heeft de mogelijkheid voor zuiver menschelijke verhoudingen vaak afgesloten.

Onwetendheid

De onwetendheid onder Europeanen t.a.v. taal, adat, cultuur; godsdienst en nationale idealen der Indonesiërs was vaak ontstellend groot. De bron van deze onwetendheid lag veel dieper. Ze lag in een gemis aan oprechte liefde en warme belangstelling. Ze lag, naar het woord van Dr Adriani, in het gemis aan bereidheid, z'n hart, z'n intimiteit weg te schenken aan de Oostersche wereld in de ontmoeting van mensch tot mensch.

Onwil

Onwil tegenover alles, wat uit de Oostersche wereld opkwam. Het duidelijkst openbaarde zich dat in de ergernis over het Indonesische nationalisme. Ik behoor niet tot degenen, die meenen, dat het Indonesische nationalisme, rechtstreeks uit den hemel is komen vallen. Ik weet ook, dat het Indonesische nationalisme evenals het Nederlandsche of Engelsche of Duitsche een creatie van

een zondig menschenhart is, dat het, evenals alle andere vormen, koloniale en niet-koloniale vormen van nationalisme, vol van seculaire, demonische en zondig-menschelijke invloeden is. Maar dat zoovele Europeanen vroeger en nu nog niet verstaan het potentieele recht en de potentieele kracht en noodzakelijkheid en wenschelijkheid van het nationale streven der Indonesiërs, is één van de oerzonden van de koloniale mentaliteit. Wie den blik op de enorme krachten, die van Godswege daarin openbaar worden, „eenzijdige aandachtsverenging" noemt, wie in dit proces der nationale bewustwording niet staat als een meewerkend, meewenschend, meebiddend mensch, heeft Gods bedoeling met de volkerenwereld van het Oosten niet verstaan. Het feit, dat het Oostersche réveil door de meeste Europanen in Indië nog altijd gezien werd als het geschetter van een handjevol opgeblazen en gedérailleerde intellectueelen en van ondankbare onruststokers, heeft aan Indonesische zijde ontzaglijk veel kwaad gedaan. In zijn bekende critiek op het boek van de Kat Angelino over „Staatkundig beleid en bestuurszorg in Ned. Indië" heeft Kraemer eens gezegd, dat voor iemand als de Kat Angelino de nationalisten, ook de besten, bij hem hoogstens mogen worden een troep schooljongens, die telkens goedkeurend op de schouders getikt worden, omdat ze zoo goed en voortreffelijk de bedoelingen van het hoofd der school helpen verwezenlijken. Deze opmerking slaat niet alleen op de Kat Angelino. Ze slaat op de geheele wijze, waarop de Europeesche samenleving het Indonesische nationalisme beoordeelde.

Ook aan Indonesische en Chineesche zijde wil ik enkele factoren noemen, die de houding tegenover de Europeesche samenleving bepaalden. Ik noem er drie: wrok, wantrouwen en ergernis.

Wrok

In het leven van bijna iederen Indonesischen of Chineeschen intellectueel zijn de litteekens aanwijsbaar van wonden, die hem geslagen zijn toen en toen, door de houding van dien of dien Hollander of die en die Hollandsche. Tallooze voorbeelden zouden daarvan te geven zijn. De wrok daarover bepaalt veler houding en slechts enkelen — ik denk aan den milden begrijpenden, diep menschelijken toon in „Indonesische overpeinzingen", ik denk aan het artikel van Dr Tjan Tjoe Som over de Tangeransche affaire in de pers — zijn in staat, deze gevoelens van wrok geheel of ten deele te overwinnen. Veel van wat nu gebeurt is ontstaan uit dezen achtergrond. Uit het hart zijn de uitgangen des levens. Als wrokgevoelens de harten vervullen, zijn de moordgedachten niet ver. Heeft Jezus niet tot ons allen, Westerlingen en Oosterlingen, gezegd, dat wrok en moord niet ver van elkaar verwijderd zijn? In ons aller hart spelen de wolf en het lam een duet. In Indonesië zwijgt nu het lam niet geheel, maar de stem van den wolf is sterker, aan beide zijden.

Wantrouwen

Een Indonesisch intellectueel heeft mij eens gezegd: „Wij, Indonesiërs, zijn bezig, voortdurend jullie, Westerlingen, aan testproeven te onderwerpen. Jullie

gebruiken zulke mooie woorden, jullie hebt zulke fraaie normen en idealen. Wij vertrouwen jullie niet. Wij kijken, of het allemaal wel echt is en wij vergissen ons zelden". Dit wantrouwen, dat Nehru in zijn autobiographie zoo scherp analyseerde, vertroebelde zoo vaak de verhoudingen en de bodem ervan zou pas ten deele weg zijn, als de ideeën van gelijkwaardigheid en volledig partnerschap hun encadreering aan den wand verlieten en in het gewone leven gerealiseerd werden.

Ergernis

Eén van de diepst-werkende factoren in de houding van de Indonesische intellectueelen tegenover de Europeesche samenleving is wel de ergernis, de ergernis over het feit, dat de Europeaan zijn vrijheidsstreven niet ernstig neemt en daar geen volle sympathie mee betuigt. Een Christenleider uit Britsch-Indië zei mij eens: „Eén ding begrijp ik in jullie, Westerlingen, nooit. Jullie bent opgevoed bij het Christendom, den godsdienst, die U oproept om te steunen, wat zwak is, wat klein en nog erbarmelijk is. Het Oostersche nationale streven is het streven van zwakken, kleinen, sociaal-ellendigen. En jullie bekijken het uit de hoogte. Je lacht en spot er mee. Dit ergert ons het diepst in alles, wat ons van het Westen ergert. Deze heimelijke spot met ons streven, dit dédain". Ik geloof, dat deze man hiermee uitsprak, wat zeer diep leeft onder de Indonesische nationalisten.

Het spreekt vanzelf, dat een samenleving, waarin de houding van de bevolkingsgroepen door dit soort

factoren beheerscht wordt, niet gemakkelijk is. Er liggen diepe kloven in zoo'n samenleving.

Na den val van Holland werden van allerlei zijden zeer goed bedoelde, maar ietwat geforceerde pogingen gedaan om alsnog de kloof te overbruggen. Couranten-artikelen over lotsverbondenheid en samenwerking verschenen keer op keer. De Rotary-clubs probeerden de leidende figuren van de verschillende bevolkingsgroepen bijeen te krijgen. Van der Plas stichtte tot dat doel in Oost-Java met Ds S. van Hoogstraten zijn „Legioen van den Geest", enz. enz. Hoe goed bedoeld deze pogingen ook waren en hoe gaarne de schrijver van deze brochure daaraan ook meegewerkt heeft, ieder die er aan meewerkte, werd van het tragische gevoel vervuld, dat deze poging in het zicht van de naderende Japansche agressie te laat kwam en daardoor een krampachtig karakter vertoonde.

c. Sociaal-economische verhoudingen.

In de vrij nuttelooze discussies over de vraag, of op sociaal-economisch gebied in Indonesië meer prijzenswaardigs dan afkeurenswaardigs gebeurd is, wil ik me hier niet mengen. Een feit is, dat critiek op dit gebied gemakkelijk is, als men bepaalde historische toestanden gaat meten met de maatstaven van latere tijden. Een feit is ook, dat critiek gemakkelijk is, als men meent, te moeten uitgaan van de ongegronde bewering, dat Indië een rijk land is en men geen rekening houdt met het weerbarstige maar niet te loochenen feit, dat „oppervlakkige calculaties hebben aangetoond, dat de waarde van de in Indië geproduceerde goederen ongeveer *f* 50.— per hoofd

van de totale bevolking bedroeg". In Nederland was dat cijfer ƒ 500,—, in Amerika (U.S.A.) f 750,—. Indië is geen land met een hoogen levensstandaard, „Indië kan dat ook zeer moeilijk worden". Met zulke weerbarstigheden moet ieder rekening houden, die critiek uitoefent.

Een feit is echter ook, dat, als men de sociaal-economische toestanden in Indonesië meet, niet aan de verhoudingen in andere Aziatische landen, maar aan de hooge maatstaven Gods, dat dan de sociale en economische ongerechtigheden ten hemel schreien. Amos en Jeremia zouden, als zij in Indonesië rondgekeken hadden, niet in vergoelijkenden stijl over de wanverhoudingen hebben gesproken, zij zouden ons niet op den schouder hebben geklopt, met de opmerking, dat wij de beste koloniseerende mogendheid der wereld waren, maar ze zouden zich in profetische verontwaardiging geuit hebben over de uit het lood gezakte muren van het sociaal-economische leven. Het is geen wonder, dat de prediking der profeten in de Europeesche Kerken in Indië niet geliefd was, maar dat Christen-nationalisten hun ziel voedden uit de geschriften van oud-Israëls profeten. Het typeerende van de jaren 1940-1942 is vooral geweest, dat ook op dit terrein onder den druk van den tijd sterker sociaal roepingsbesef ontstond.

In de kringen der nationalisten was het jaren te voren vooral Dr Soetomo geweest, die wees op de noodzaak van een Indonesischen middenstand en die door inkooporganisatie en coöperatie-wezen den socialen vooruitgang van boeren en arbeiders beoogde.

Vooral in de kringen der „Gerindo" trad een groep

menschen naar voren, die zich er sterk van bewust was, dat vooral op sociaal-economisch terrein de groote strijd gestreden moest worden. Het ging hun niet primair om de overbrugging der rassen, maar der klassentegenstellingen. Ook in regeeringskringen werd met voortvarendheid gewerkt aan problemen als transmigratie, industrialisatie, intensiveering van de voedselproductie, prijsbewaking, loonbewaking, uitbouw van de sociale wetgeving, enz.

Een departement van sociale zaken was in voorbereiding en een koelie-budget-onderzoek werd gelast, geleid door den heer Hart. Het bracht cijfers aan het licht, waarvan het maar gelukkig is, dat ze niet in handen van de Japanners vielen.

Het is te betreuren geweest, dat de Regeering niet een grootscheepsche poging deed om de nationale beweging in te schakelen bij den economischen opbouw van het land. Ze had den afgestudeerden Indonesiërs goede posities en ruimen armslag moeten geven om een stevigen economischen ondergrond onder hun volksleven te bouwen. Nu stonden de meeste nationalisten wantrouwig ter zijde en onderwierpen het tempo van de sociale en economische maatregelen soms aan matelooze critiek.

In de kampen groeide het besef, dat in het bijzonder op sociaal-economisch gebied een krachtig welvaartsplan zou moeten worden aangevat en dat men op dit terrein niet met stappen, maar met sprongen voorwaarts zou moeten gaan. Ook hier werd ieder, die het gebeuren volgde, vervuld van het tragische gevoel, dat het berouw laat kwam en dat de vertrouwensbasis ontbrak, waarop men samen

verder zou kunnen werken. De houding in de kampen was meer die van Nederlanders, die het voortaan goed zouden gaan meenen met de Indonesiërs, dan van menschen, die samen met de Indonesiërs het goede zouden gaan zoeken in coördinatie van krachten.

II. DE PERIODE VAN BEZETTING

Er is over de periode van de Japansche bezetting reeds veel geschreven. Daarbij is in het bijzonder veel aandacht geschonken aan den invloed van de Japansche terreur en de Japansche anti-Westersche propaganda. Wanneer ik daar niet over schrijf, is dat niet, omdat ik de heillooze gevolgen van die terreur en die propaganda niet zie, maar omdat het geen nut heeft, daar nog weer eens opnieuw de aandacht aan te schenken. Ik wil drie factoren bespreken, die m.i. van de grootste beteekenis zijn en waarop niet voldoende de aandacht is gevestigd.

a. Het prestige-verlies in Maart 1940

Dat de luchtmacht zich heroïsch inzette, dat de vloot zich met grooten moed weerde, weten wij allen. Wat de Indonesische bevolking op Java echter zag, was het terugtrekken van het K.N.I.L. Dit terugtrekken werd tot terugvluchten in grijze verwarring, met enkele heroïsche uitzonderingen. Bij wien de schuld daarvan ligt, kan ik niet beoordeelen. Dat de schuld niet ligt bij de manschappen en lagere officieren, lijkt wel duidelijk. Het zou zeer aanbeveling verdienen, wanneer de toenmalige leiding van het leger eens tot verantwoording werd geroepen over de onbegrijpelijke dingen, die toen geschied zijn. Militair gesproken moge dit terugtrekken verantwoord zijn, volkspsychologisch en politiek gezien is het een enorme fout geweest. Dit gebeuren heeft geweldige verwarring teweeg gebracht. In de Javaansche wereld begreep men hier niets van. Als men bedenkt, dat.

macht en gezag voor het Oostersch bewustzijn samenvallen, dan kan men zich voorstellen, hoe voor het bewustzijn van de bevolking van Java het snelle ineenschrompelen van de macht van het N.I. gouvernement ook het gezag van dat gouvernement en de rechten daarvan in nevels deed opgaan. Dit prestigeverlies is onberekenbaar geweest. De heer Mohammed Hatta heeft enkele weken na de capitulatie ergens op een volksvergadering gezegd: „De Nederlanders beriepen zich op hun historische rechten, thans is dit argument van de historie aan de historie teruggegeven". Ik zeg niet, dat ik het met dit standpunt eens ben, maar, dat hij uitsprak, wat in het bewustzijn van de bevolking leefde, laat zich niet loochenen.

De Japanners hebben dit besef nog versterkt. Ze strooiden verhalen rond over den dood van H. M. de Koningin. Ze zwegen het optreden van de Ned. Regeering in Londen dood; als ze over de geallieerden schreven, spraken ze steeds over Engeland en Amerika en nooit over Nederland.

b. *Het gegroeide vrijheidsverlangen*

Op een wijze, die de verbeelding van ons, die in de kampen zaten, v e r t e bo v e n g a at, groeide in de erbarmelijke jaren van de Japansche bezetting het verlangen naar „Kamerdekaan", naar vrijheid en onafhankelijkheid. Ik zal nooit vergeten een gesprek met een Javaanschen goeroe indjil, enkele weken na de bevrijding. Ik vroeg hem, hoe hij innerlijk stond tegenover de Japansche bezettende macht. Hij antwoordde: „Och, wij zijn daar weinig bij geïnteres-

seerd. Wij hebben altijd het gevoel, dat wij in vreemde handen zijn. En nu zijn we overgegaan van de eene vreemde hand in de andere. We voelen wel, dat de eene hand zachter is dan de andere. Maar we zullen pas goed geïnteresseerd zijn bij dit alles, als wij eindelijk eens baas in eigen huis zullen mogen zijn en als wij zelf eens medebeslissen mogen over ons eigen lot".

Een Mulo-scholier, aan wien hetzelfde gevraagd werd, antwoordde: „Wij willen niet een betere Regeering, wij willen niet de beste Regeering, wij hopen eindelijk eens op een eigen Regeering".

Te midden van mishandeling en uitbuiting, van slavernij en machtsmisbruik in den Japanschen tijd groeide en groeide dit verlangen. Eeuwen lang had deze wereld ons gezag reeds gezien en aangevoeld als een vreemd gezag. Nooit had men het innerlijk aanvaard, maar men had het als „takdir", als een lotsbedeeling van Toean Allah gezien en men was dankbaar geweest voor het goede, dat deze lotsbedeeling in zich droeg. Maar nu, in die jaren had men het gevoel, dat deze lotsbedeeling niet langer aanvaard behoefde te worden en mocht worden. Dit vrijheidsverlangen werd gevoed uit zeer oude bronnen. Oude legenden, geput uit de Hindoe-Javaansche litteratuur, deden de ronde. Na den Japanschen tijd zou het Rijk der Vrijheid komen. Het Rijk van den Ratoe Adil (den rechtvaardigen vorst). Magische speculaties gingen van hand tot hand. In het vagevuur van deze misère werden de geesten door zeer oude droomen geraakt. Pathologische vormen nam het vrijheidsverlangen hier en daar aan.

Wie dezen tijd begrijpen wil, zal met dit oergegeven van onberekenbare kracht grondig rekening moeten houden. Deze vrijheidsdroom is inderdaad de é l a n v i t a l van het huidige gebeuren genoemd, meer dan welk ander verschijnsel ook.

c. De afkeer van alle vormen van imperialisme

Het vrijheidsverlangen ging tegelijkertijd vanzelfsprekend gepaard met een groeienden onwil tegenover alle, ook de meest humane vormen van imperialisme.

Een Indonesisch nationalist drukte dat na de bevrijding eens zoo uit: „Jullie hebt in de kampen natuurlijk gedacht: wat zullen de Indonesiërs nu de zegeningen van het oude bestuur waardeeren! In zekeren zin is dat zoo. Wij hebben de Japanners met jullie vergeleken en wat Nederland hier deed voor irrigatie, landbouwvoorlichting, houtvesterij, onderwijs, medische zorg, enz. stak zeer gunstig af bij het ruïneuze optreden der Japanners. Toch was dat niet onze eenige reactie bij de vergelijking. Wij herkenden in het Japansche optreden èn in het Nederlandsche het imperialistische streven, d.w.z. het bewust of onbewust voortrekken van het vreemde belang boven dat van de zonen des lands. Als je een tijger hebt bestudeerd en je bestudeert daarna een tam huisdier als een kat is, dan herken je toch in die kat trekjes, die verwant zijn aan den tijger. Het tamme huisdier van het Nederlandsche imperialisme leek op den tijger van 't Japansche imperialisme en wij willen nòch het eene, nòch het andere terug. Wij willen samenwerken, maar geen „pendjadjahan" (overheersching) meer". G e e n „p e n d j a d j a h a n" m e e r! Dat is de

leus, die groeide in den Japanschen tijd en die men hooren kon van hoog tot laag. En de Japanners speculeerden op dit gevoel. Ze zorgden er wel voor, dat een felle vreemdelingenhaat groeide en een mateloos wantrouwen tegen den „bangsa asing" (vreemdeling), mits die haat zich maar niet tegen hemzelf zou wenden.

Men meene niet, dat dit dégout van vreemde heerschappij slechts bij de bovenlaag te vinden is. Berichten uit Midden- en Oost-Java vertellen, dat het voorkomt van hoog tot laag. Eén van de Indonesische berichtgevers vertelde, dat bij een Moslimschen kjai (geestelijke) honderden tani's (boeren) stonden, met twee bamboe's om die te laten zegenen. Op de vraag, waarom ze t w e e gepunte bamboe's bij zich hadden, zei één der tani's: „Deze bamboe is voor den vreemdeling, als hij komt om opnieuw over ons te heerschen en de andere is voor de muizen, die onder den sawahgrond de fundamenten van onze Republiek ondergraven". Hij bedoelde daarmee de Indonesische intellectueelen, wanneer ze niet zouden standhouden in hun eisch van „kamerdekaan". Een dergelijk verhaal illustreert wel, hoe sterk het vrijheidsverlangen is en hoe de onwil tegen elken vorm van vreemde heerschappij is toegenomen.

III. DE PERIODE VAN DE „BEVRIJDING"

De gebeurtenissen rondom de capitulatie van Japan in Augustus 1945 zijn reeds vaak beschreven. Ook op dit punt volsta ik met enkele gegevens naar voren te brengen, waar, voor zoover ik het beoordeelen kan, te weinig de nadruk op is gelegd.

a. De sabotage der capitulatie-bepalingen

Reeds vóór de capitulatie begonnen de Japanners vooruit te grijpen op de sabotage der capitulatie-bepalingen. De bestuursmacht werd steeds meer uit handen gegeven aan het Indonesische B.B. en de Indonesische politioneele instanties. Ook in het bedrijfsleven werd de leiding steeds meer uit handen gegeven. Jongelui, die in bepaalde bedrijven werkzaam waren, vertellen, dat de Japanners veel later op kantoor begonnen te komen, soms pas in den loop van den middag en dat ze zeiden: „Ge hebt het nu vandaag alleen gedaan, ge kunt het ook alleen. Ge hebt geen vreemde hulp meer noodig".

Vrachtauto's vol geweren, mitrailleurs en munitie werden de dessa's ingereden vóór en direct na de capitulatie. De slapende lawine van verzet lag a.h.w. reeds gereed, vóór de atoombom viel. Er behoefde slechts één stap gezet te worden of de lawine zou gaan rollen.

Ongetwijfeld was er rondom de kampen veel betoon van blijdschap over de beëindiging van den oorlog en was een geest van eenvoudige verbroedering met de Indonesische bevolking waarneembaar. Toch zou het voorbarig zijn, daar al te vèrgaande conclusies aan te

verbinden. De meening, dat er niets gebeurd zou zijn, als de Commissie-Spit gelegenheid had ontvangen om overal Europeesche enclave's van B.B. en politie te gaan vormen, kan ik niet deelen. Enkele dagen na de bevrijding kwamen in het kamp, waar ik zat, een Javaansche en een Chineesche pandita uit Midden-Java ons gelukwenschen met den afloop van den oorlog. Ze vertelden, dat ze zeer onrustig waren over wat zich achter de schermen afspeelde en ontrieden ons ernstig, naar Midden-Java te komen, voordat bezettingstroepen gearriveerd waren, omdat anders het gevaar niet denkbeeldig was, dat de terugkeer der Europeanen zou uitloopen op een bloedbad. Een paar dagen later kwam een Indonesische student uit Batavia, leerling van de Medische Hoogeschool. Hij vertelde, dat toen reeds door Batavia de leus ging: „Als de Amerikanen komen, praten wij, als de Engelschen komen, saboteeren wij, als de Nederlanders komen, vechten wij". Het uitblijven van geallieerd gezag op Java is voor ons allen een diepe teleurstelling geweest. Het zou volkomen redelijk geweest zijn, indien de geallieerden met een behoorlijk aantal troepen gekomen waren en het gezag voorloopig in handen hadden genomen. Daardoor zou een stroom van ellende voorkomen zijn geworden en dit zou ook voor de belangen van de Indonesische bevolking naar menschelijk oordeel het beste zijn geweest. Ik zeg dit expres, omdat hier en daar geïnsinueerd wordt, dat het uitblijven van geallieerd gezag door bepaalde Nederlanders zou zijn toegejuicht en dat sommige Nederlanders zeer opzettelijk op dit gezagsvacuum zouden hebben aangestuurd.

b. Het ontstaan der Republiek

Enkele dagen vóór de capitulatie ontstond de Republiek Indonesia, uitgeroepen in de ochtendvroegte door Ir Soekarno.

Hoewel alle gegevens daarover nog niet bekend zijn, is het toch wel duidelijk, dat Japansche provocateurs daarin een rol hebben gespeeld. Ze oefenden druk uit op de Indonesische jongeren en deze van hun kant dwongen de uitroeping van de Republiek bij Soekarno en de zijnen af. De nadere bijzonderheden daarvan zijn bekend.

Minder bekend is echter, dat het plan tot uitroeping van de Republiek ook buiten Soekarno c.s. in sterke mate leefde. Rondom Sjahrir was in enkele studieclubs gedurende den Japanschen bezettingstijd de idee van den Indonesischen eenheidsstaat bestudeerd. Ook in die kringen was het plan tot uitroeping van de Republiek gerijpt; dit waren de kringen, die niet samengewerkt hadden met de Japanners. Het lijdt dan ook geen twijfel, dat de Republiek ook uitgeroepen zou zijn, indien er geen Japansche druk was uitgeoefend en indien Soekarno zich niet aan het hoofd van deze Republiek had geplaatst.

Het was wel de bedoeling in dezen laatsten kring, dat men met de vertegenwoordigers van het N. I. Gouvernement probeeren zou langs den weg van overleg tot overeenstemming te geraken. De idee van de Republiek Indonesia is geen Japansch maaksel, deze was en is het symbool van den wil tot zelfstandigheid en vrijheid, die het Indonesische volk vervulde.

Het eerste kabinet, dat Soekarno vormde, bestond

uit collaborateurs. De propaganda, die van deze groep uitging, was van zeer bedenkelijk allooi. Golven van terrorisme sloegen over Java. Duizenden ambtenaren weifelden nog en vroegen zich af, of de weg, dien Soekarno gekozen had, de juiste was. Het vitium originis, het geboortegebrek van deze Republiek van Soekarno, bleek maar al te duidelijk. Vele Indonesiërs waren van meening, dat het beter was een comité te vormen, bestaande uit vertegenwoordigers van allerlei groepen, dat bij aankomst van N. I. autoriteiten probeeren zou zooveel mogelijk politieke rechten te verwerven.

c. *De verklaring van generaal Christison*

De verklaring van generaal Christison maakte evenwel aan de weifeling van de meeste ambtenaren een einde. Voordat deze generaal arriveerde met zijn schamele hoeveelheid troepen, liet hij weten, dat hij de facto de Republiek erkende en dat hij gaarne zou samenwerken met de instanties van de Republiek Indonesia. Dat dit op dat moment een politieke blunder van de eerste orde was, valt niet te ontkennen. De conclusie, waartoe de ambtenaren van bestuur en politie moesten komen, was voor de hand liggend. „De Republiek is erkend en de Engelschen zullen met ons samenwerken, indien wij ons in Republikeinsch verband scharen". Formulieren circuleerden door de kantoren, waarin men met zijn handteekening verklaren kon, dat men als ambtenaar van de Republiek wenschte gehandhaafd te worden en bereid was, met de Engelschen samen te werken. „Het wankele kaartenhuis der Republiek heeft thans een stevig

fundament gekregen", schreef in die dagen een scherp waarnemer. Leden van het Komité National Indonesia verklaarden, dat zij zelf vaak twijfelden, of de weg, dien ze gingen, juist was. Toen was het met den twijfel afgeloopen. Men kon ruimer adem halen. Het protest, dat Dr van Mook indiende bij generaal Christison, was niet bekend en kon ook niet meer ongedaan maken den indruk van Christison's verklaring.

d. Indonesië in den golfstroom van Azië

Het isolement van Indonesië was door de bevrijding opgeheven. Met groote kracht brak het besef door, dat zich overal in Azië geweldige dingen voltrokken. „Als Europa momenteel een vulkaan is, is Azië een super-vulkaan". Met groote belangstelling volgde men het gebeuren in India, Indo-China, de Philippijnen, China, enz. Het Republikeinsche streven putte steeds meer kracht uit het besef, dat de oplossing van de problemen van Indonesië niet gezocht zou kunnen worden op een wijze, die al te zeer afweek van die, waarin de politieke problemen van de andere landen van Azië gezocht werden. De andere landen van Azië stonden weer in geestelijk ruilverkeer met Indonesië.

e. Amerika

In het boekje van Dr Engers „Indië in de branding" wordt bijzonder interessant verteld van de ideeën, die in de oorlogsjaren door de United States gingen met betrekking tot de landen van den Pacific. In Willkie's „One world" worden die ideeën duidelijk weer-

gegeven. Geleid door een typische combinatie van Amerikaansch idealisme en business-geest, denkt een groot deel der Amerikanen over de ,,free, independent nations of the Pacific", getrokken binnen de sfeer van het economisch imperialisme van de United States.

In Batavia kende men in September en October 1945 deze publicaties niet. Maar 't was niet moeilijk voor de Indonesiërs om feeling voor deze ideeën te krijgen. De Amerikaansche oorlogscorrespondenten waren er de ijverige colporteurs van en lieten niet na, hun heimelijke en openlijke sympathie voor de Republikeinsche actie te uiten. Ook vanuit Australië werd wind in de zeilen der Republiek geblazen.

Intusschen stond het er met de Republiek zeer hachelijk voor. Gezagsuitoefening was er practisch niet. De meest grove bandeloosheid heerschte. De leiding was in uiterst bedenkelijke handen. Daarin kwam echter op een wijze, die aan een wonder denken doet, grondige wijziging.

In het eerste kabinet had Soekarno om ook de illegalen aan zich te binden, Mr Amir Sjarifoedin opgenomen, die toen nog in Malang in de gevangenis zat, ter dood veroordeeld door de Japanners. Sjarifoedin werd in vrijheid gesteld en met hem haalde Soekarno het paard van Troje in het kabinet. Sjarifoedin werd ,,Menteri Penerangan", minister van voorlichting. Hij trachtte onmiddellijk de uitingen van terrorisme te bedwingen door radiotoespraken en waarschuwingen tegen den vreemdelingenhaat. Hier en daar heeft dit onmiddellijk invloed gehad. Getui-

genissen uit Midden-Java van menschen, wier leven gevaar liep, bevestigen dat. Bovendien begreep hij, dat, zonder een radicale zuivering van het kabinet, de zaak der Republiek op een volkomen faillissement zou uitloopen. De man, die deze zuivering in opdracht van het Komité National Indonesia tot stand bracht, was: Sjahrir, die in zijn brochure „Perdjoeangan kita" met grooten moreelen moed zich te weer had gesteld tegen den geest van de Pemoeda's en collaborateurs. Hij zag kans, de collaborateurs te verwijderen uit het kabinet en die te doen vervangen door een groep democratische nationalisten, die behooren tot de beste representanten van het Indonesische volk.

IV. DE ONDERHANDELINGEN

a. De weg der onderhandelingen

Het getuigt van wijs inzicht, dat de Regeering poogde, met deze groep van democratische nationalisten tot overeenstemming te komen. Men zegt wel eens, dat de Regeering beter gedaan had, aan te knoopen aan het gezag van regenten en zelfbestuurders. Wie de feiten kent, kan dat moeilijk volhouden. Deze typische verbindingsschakels tusschen het Nederlandsche gezag en het Indonesische volk zijn namelijk door de Japanners met verbluffend raffinement weggenomen of onbruikbaar gemaakt. De groep der democratische nationalisten, wier volle m e d e w e r k i n g e n l e i d i n g men reeds 20 jaar te voren had moeten bevorderen — een ernstige fout, die zich nu noodlottig wreekt — is inderdaad de groep, die ten volle overtuigd is van bepaalde humane en Christelijke waarden, die tot het beste erfgoed van de Westersche cultuur behooren. Zou men in Indonesië deze groep blijvend van zich vervreemden of hen tot non-coöperatie drijven, dan is het woord aan Moslimsche agitatoren van het type Abikoesno en daarna aan de bendeleiders van het Bantamsche type en zou men voor een politieke wildernis staan.

Dat de onderhandelingen f a c t i s c h noodzakelijk waren, zal ieder moeten toestemmen, die eerlijk de situatie bestudeert. Het Engelsche commando was van oordeel, dat in de Buitengewesten de leuze: „Eerst orde en rust en dàn onderhandelen" kon worden toegepast, maar dat het, in verband met de militaire zwakte, op Java onmogelijk zou zijn,

rust en orde te handhaven, zonder eerst te onderhandelen. Daarom dwong het Engelsche commando tot onderhandelen. Voor de Regeering was er echter niet slechts een uiterlijke factische noodzaak om te onderhandelen. Er was ook een diepere innerlijke noodzaak. De Regeering realiseerde zich het nuchtere feit, dat geen overheid ten slotte regeeren kan, zonder de instemming en het vertrouwen van het volk. De Regeering wist, hoe het Nederlandsche gezag voor millioenen tot een probleem was geworden en met hoeveel wantrouwen men den terugkeer van dat gezag tegemoet zag. Ze wist, hoe men alle leuzen en bekendmakingen der Nica zag als het praeludium voor het herstel der koloniale verhoudingen.

De Regeering wilde een poging doen, het wantrouwen te overwinnen en door coördinatie van verantwoordelijkheden en bevoegdheden van Nederlandsche en Indonesische gezagsinstanties een gezag te fundeeren, dat resoneeren zou in het rechtsbewustzijn van het volk.

b. Was het betreden van dezen weg geoorloofd?

Hier doet zich de vraag voor, of voor een Regeering, die zichzelf respecteert en niet met haar gezag spelen laat, het betreden van dezen weg der onderhandelingen met de vertegenwoordigers der Republiek geoorloofd was.

Het moeilijke punt in deze geheele affaire blijft de figuur van Soekarno. In verband met een verkeerde weergave van wat ik over Soekarno in een persinterview zei, stel ik er prijs op, hier onomwonden te herhalen, wat ik daar over hem zei.

Wat wij als Nederlanders aan Ir Soekarno heftig kwalijk nemen, wordt hem door de beste Indonesiërs evenzeer kwalijk genomen. Dat hij gedurende de bezettingsjaren zoo fel sloeg op het aambeeld van den rassenhaat — een vreeselijke zonde, die nu vrucht draagt — en dat hij het leven van duizenden romusha's (koelies) door zijn propaganda mee den dood injoeg ter wille van de Japansche doeleinden, dat hij meehielp aan den opzet van eèn fascistisch-terroristisch contrôle-apparaat, dat zijn feiten, die hem ook door Indonesiërs ten laste worden gelegd. Daartegenover plaatsen zij, dat hij de hand boven het hoofd van de illegalen op Java hield en sommigen van hen redde en dat hij, 20 jaar voordat de Japanners kwamen, zich inzette voor de nationale zaak. Deze laatste opmerkingen doen echter m.i. niets aan de volstrekte onaanvaardbaarheid van Soekarno af. In Indonesische kringen zegt men wel eens, dat het in de leiding van het volk gaat om de verhouding van Akal en Semangat. Akal is het Indonesische woord voor redelijkheid en Semangat is het woord voor spirit, élan, geest. Er zijn leiders, die de Akal opofferen, volkomen opofferen aan de Semangat. Tot die leiders behoort Soekarno, die de Indonesische Republiek zou willen leiden in de richting van een semi-fascistische despotie en die Djocja tot een bijna Pruisisch militair centrum maakt. Er zijn leiders, die de Semangat van het volk stellen willen onder de tucht van redelijkheid en menschelijkheid; tot die leiders behooren de menschen van 't kabinet Sjahrir. Het is dan ook vurig te hopen, dat Soekarno zijn invloed op het volk verliest.

Hoe moeilijk de aanwezigheid van deze figuur ook is en hoe zeer het voor beide partijen te wenschen is, dat deze figuur op den achtergrond verdwijnt, toch meende de Regeering, met het kabinet Sjahrir te moeten onderhandelen. Ik geloof, dat het, gerekend met alle gegevens niet anders kon en dat de Regeering pogen moest en moet om met de democratische nationalisten tot overeenstemming te komen.

Daarvoor zijn verschillende argumenten op te sommen.

In de eerste plaats is mij het schema, dat vaak gehanteerd wordt om den weg der onderhandelingen af te wijzen, nl.: „Gezag is gezag en een rebel is een rebel" te simplistisch. De eene revolutie is de andere niet. Er is gradatie in revoluties. Gezag, door God gelegd in menschenhanden, is in zijn uitoefening altijd een compositum van onrecht en recht. Iedere revolutie is wel aanranding van het gezag en is als zoodanig rechtsbreuk, maar dit mag ons niet er toe verleiden over 't hoofd te zien, dat achter menige revolutie schuilt een diepe hunkering naar recht, zoodat ook een revolutie in zeker opzicht kan gezien worden als een compositum van recht en onrecht, van gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid. Hoe de verhoudingen van recht en onrecht liggen, is niet met één pennestreek te zeggen. De revolutie van Absalom tegen David was een ernstige zonde. Maar dat de revolutie van Jerobeam en diens vertegenwoordigers na de onderhandelingen met Rehabeam een ernstige zonde was, lees ik nergens in den Bijbel. Ik lees daar wel van de zonde van Jerobeam's kalverendienst, maar

zijn rechtsbreuk t.a.v. het tweestammenrijk wordt geteekend als het rechtvaardig oordeel Gods over het huis van David.

Dat de rechtsbreuk van de Amerikanen tegenover de Engelschen bij de stichting van de onafhankelijkheid gewettigd was, heb ik nog nooit door eenig Christen hooren ontkennen. Daarom is het bovengenoemde schema veel te simplistisch. Het lijkt principieeler dan het is. Het lijkt ook Bijbelscher dan het is. Het is allerminst Bijbelsch, als men niet ernstig poogt, den schreeuw om gerechtigheid te vernemen, te midden van de luide stemmen uit den afgrond, die in iedere revolutie spreken. Ook van de revoluties geldt het woord: ,,Hominis confusione Dei providentia'', ,,dwars door de verwarring der menschen voltrekt de heilige, rechtvaardige God der geschiedenis zijn bestel''. Wie ootmoedig het oordeel Gods in een revolutie erkent, zal de eischen, die ze stelt, anders en milder beoordeelen.

In de tweede plaats wil ik er op wijzen, dat de hoeveelheid leed en de hoeveelheid onrecht, die gewapend optreden tegen de Republiek als zoodanig zou hebben beteekend, grooter zouden zijn geweest dan de zegen en het recht, die men had willen brengen.

In de geschiedenis van West-Borneo, zoo vertelde mij een bestuursambtenaar, is het eens gebeurd, dat er een opstand uitbrak. De resident seinde aan den G.G.: ,,Liever een ontvolkt Borneo dan een opstandig Borneo''. De G.G. was het daarmee niet eens en adviseerde, door onderhandelingen den bodem van de grieven weg te nemen. Wie de stelling verdedigt: ,,Niet praten, maar met geweld deze Republiek neer-

slaan", zegt eigenlijk: „Liever een ontvolkt Midden-Java en Oost-Java, dan een opstandig Java".

In de tweede plaats wijs ik er op, dat er een revolutionnaire situatie geschapen was door de omstandigheden, reeds vóór de vertegenwoordigers van het N. I. Gouvernement arriveerden. Ook Javaansche Christenen wijzen er voortdurend op, dat de macht reeds gelegd was in handen van de Indonesische instanties, voordat de vertegenwoordigers van het Nederlandsche gezag aanwezig waren.

In de derde plaats wijs ik op de religieuze waardeering van de gebeurtenissen. Moslims en Christenen uit Midden-Java voelen het in 't algemeen als een „gunstbewijs Gods", dat bij het wankelen van het Japansche gezag de macht in Indonesische handen gelegd werd. Het is volstrekt noodig, dat de Regeering ook daarvoor b e g r i p zou toonen.

In de vierde plaats noem ik de gewetenskwestie. Het is merkwaardig, hoe vele Indonesiërs, Christenen en Moslims, meenen om des gewetens wil geroepen te zijn om mee te doen aan den vrijheidsstrijd. Wij zijn gewend, te zeggen, dat slechts dan het recht van den opstand bestaat, als de gewetens- en godsdienstvrijheid in het gedrang komen. Ik ken Indonesische Christenleiders, die meenen, dat men het begrip consciëntie ruimer moet nemen. Zij zijn er van verzekerd, dat de oude verhoudingen in strijd waren met de g e r e c h t i g h e i d in den ruimsten zin des woords en zij getuigen ervan, dat hun consciëntie zoozeer tegen de oude verhoudingen botste, dat ze het recht daaraan ontleenen om mee te helpen aan het scheppen van ruimte voor een eigen staatsleven.

Ten slotte zou ik willen wijzen op den „consensus populi". Niemand kan principieel en practisch ontkennen, dat geen overheidsgezag zich op den langen duur handhaven kan zonder de erkenning en het vertrouwen van het volk. Deze „consensus populi" ontbreekt bij het meerendeel der bevolking. Wie beweert, dat dit slechts een tijdelijk verschijnsel in transitoiren toestand is, vergist zich. Innerlijk heeft het Nederlandsche gezag zich in Indië nooit gelegitimeerd. Het werd geëerbiedigd, niet bemind. „De Pax Neerlandica brengt ons vrede, geen geluk", zei jaren geleden een Indonesiër op een vergadering in Solo. Het Nederlandsche gezag is altijd in Indonesië aangevoeld als een vreemd gezag. Dit gezag is in de achter ons liggende jaren steeds meer voor de Indonesiërs tot een probleem geworden en nu in dit vreeselijk gistingsproces tot een gehaat tabu-woord.

Dit koloniale Nederlandsche gezag is echter ook voor het Nederlandsche volk steeds meer tot een probleem geworden. Ons volk voelt wel — en zeer terecht — dat Nederlandsche verantwoordelijkheid nog noodig is, maar dat het aandeel van Nederland in de gezagsstructuur van Indonesië anders moest worden, voelt ook ieder! Hoe was die gezagsstructuur vroeger? Die gezagsstructuur was opgebouwd uit Nederlandsche en Indonesische gezagsorganen. Daarbij waren de Indonesische gezagsorganen gesubordineerd aan de Nederlandsche. Daaraan — zoo voelde ieder — moet een eind komen. Er moet zelfbestuur komen in Indonesië. Nederlandsche en Indonesische gezagsorganen moeten in een gansch andere relatie tot elkaar komen. Welnu, aangezien het

kennelijk niet de bedoeling was, hoe dan ook, terug te keeren tot een koloniale constructie, had het in de gegeven omstandigheden geen zin, door primaire aanwending van macht de houding aan te nemen, alsof men toch eigenlijk weer naar het oude terug wilde keeren. Door den loop der geschiedenis zijn de Nederlandsche en Indonesische gezagsorganen, die vroeger aan elkaar gesubordineerd waren, op Java en Sumatra tegenover elkaar komen te staan. De onderhandelingen bedoelen, een coördinatie van deze uit elkaar gegroeide gezagsorganen tot stand te brengen, op een wijze, die duidelijk aan het licht brengt, dat de Regeering niet meer terug wil naar het oude, maar een totale herschikking van de verhoudingen wenschelijk acht. Deze gedragslijn van de Regeering brengt haar bedoelingen aan het licht en de psychologische werking daarvan is veel grooter dan de loop der onderhandelingen zou doen vermoeden.

Ik ken de argumenten, die, ondanks dit alles, moeten dienen om dezen weg der onderhandelingen toch af te keuren. Ik weet, dat b.v. de „consensus populi" niet van oogenblik tot oogenblik voorwaarde voor het overheidsgezag mag zijn en dat ieder, die te veel daaruit alleen redeneert, terechtkomt in de leer van de volkssouvereiniteit. Ik weet, dat gewetensbezwaren, zelfs zeer gegronde gewetensbezwaren tegen onrechtvaardigheid in het regeeringsbeleid niet zonder meer recht geven tot opstand en dat men, eenzijdig op die lijn denkende en handelende, terecht komt in de leer der rechtssouvereiniteit. Ik weet vooral, dat een gezamenlijke rechtsbreuk als nu

plaats vond, vooral daarom niet verantwoord was, omdat het ,,draagvlak'' voor de instandhouding van de Republiek nog niet breed en sterk genoeg was om de Republiek te kunnen dragen.

Ik weet, dat men in het korte bestek van de geschiedenis van enkele jaren en maanden aan historische feiten geen normatieve waarde mag toekennen. Maar ik meen, dat de Regeering er goed, zeer goed aan deed, dat ze royaal begrip toonde voor al deze factoren in het Republikeinsche streven en dat zij een oplossing zoekt, die het nationale bewustzijn, den consensus populi, de bezwaren van het geweten en het besef voor den zin der contemporaine geschiedenis bevredigt, aangezien het de roeping van iedere overheid is, de rechten en vrijheden der volken te eerbiedigen, te steunen, te beschermen en staatkundige vormen te scheppen, waarin met het historisch gebeuren rekening gehouden wordt.

c. De beginselen van de voorstellen van 10 Febr. 1946

De Regeering heeft gedurende deze onderhandelingen de beginselen, die haar drijven, het duidelijkst geformuleerd in de voorstellen van 10 Februari 1946.

Het ligt buiten mijn competentie, de staatsrechtelijke uitwerking van die beginselen te beoordeelen. Op enkele punten heb ik bezwaren, maar de b e i d e b e g i n s e l e n, die aan dit stuk ten grondslag liggen, juich ik ten volle toe. Het eerste beginsel is, dat het doel van het Regeeringsbeleid moet zijn de bouw van een zelfstandigen Indonesischen rechtsstaat. Dit beginsel beteekent een ten volle aanvaarden van de verplichtingen, door Nederland op

zich genomen bij de onderteekening van het Handvest der Vereenigde Naties.

Dit beginsel ligt ook geheel in de lijn, die vele decenniën geleden Dr A. Kuyper reeds wees, toen hij voor het eerst in de koloniale geschiedenis van Nederland de doelstelling van een zedelijk verantwoord koloniaal beleid formuleerde.

Sommigen maken er bezwaar tegen, dat aan dit beginsel toegevoegd wordt, dat het Indonesische volk na een bepaalden, nader te fixeeren, termijn, het recht zal hebben te beslissen, of het al dan niet buiten het rijksverband zal willen treden. Het kan echter m.i. niet ontkend worden, dat deze toezegging juridisch noodzakelijk is. De Regeering belooft — en terecht — aan de Indonesische volkerenwereld een democratischen regeeringsvorm, d.w.z. dezelfde rechten, die de Nederlander in zijn land heeft, zullen den Indonesiër in het zijne niet worden onthouden. Daarbij dient een beroep op de mindere kundigheid van het Indonesische volk te worden afgewezen. Politieke kundigheid v a n a l l e n speelt in het staatsrecht van Nederland ook geen rol van beteekenis. De democratische staatsinrichting, die Nederland bezit, komt — wil Nederland zichzelf niet verloochenen — ook Indonesië toe. Dit impliceert zeker geen streven om Indonesië los te maken van Nederland. De bedoeling is, uitdrukkelijk aan te geven, wat I n d o n e s i ë toekomt en dit even nadrukkelijk los te maken van Nederlandsche belangen. Daarbij moet logisch en juridisch de consequentie aanvaard worden, dat Indonesië, n a v e r l o o p v a n e e n o v e r e e n g e k o m e n t e r m i j n, in het bezit van een

eigen democratisch regeerapparaat gekomen, er toe over zou kunnen gaan, de politieke relatie tot Nederland te wijzigen en b.v. de relatie van rijksdeel tot het Rijk te wijzigen in die van een statenbond.

Bovendien is er, behalve een juridische, ook een ernstige psychologische reden om dat duidelijk uit te spreken. In Amerika is reeds, direct na het uitspreken van de belofte van 6 December 1942 in de pers de opmerking gemaakt, dat, indien men het recht van secessie (uittreding) na een bepaalden termijn niet zou opnemen, deze belofte toch weer den indruk zou maken, alsof men het rijksverband als een eeuwig-blijvende band zou zien.

Het is bekend, dat de heer Soejono, destijds minister zonder portefeuille in de Londensche Regeering, dadelijk voorstelde een termijn te noemen, omdat de band tusschen Nederland en Indië juist dan beter zou kunnen worden gehandhaafd, zij het ook in de toekomst in geheel andere vormen.

Het t w e e d e b e g i n s e l, dat in de Regeeringsverklaring van 10 Februari 1946 ligt, is, dat voor het opbouwen van een Indonesischen rechtsstaat Nederlandsche mede-verantwoordelijkheid (niet: a l l e e n-verantwoordelijkheid) en mede-zeggenschap (niet: a l l e e n-zeggenschap) noodzakelijk, nuttig en goed is.

Ik wil met name enkele onderwerpen noemen, waarin deze noodzaak het duidelijkst spreekt. Ik denk aan het probleem van rust en orde, aan het minoriteiten-vraagstuk, het vraagstuk van de godsdienstvrijheid, het vraagstuk van de economische recon-

structie, van de inter-insulaire verhoudingen en van de internationale relaties.

Eenige toelichting moge hierop volgen.

Het vraagstuk van rust en orde

Dat rust en orde de hoogste goederen op aarde niet zijn, hebben we in de afgeloopen jaren goed begrepen, maar dat rust en orde zeer te waardeeren en noodzakelijke goederen voor een samenleving zijn, beseffen we ook in Indië beter dan ooit.

Sjahrir schrijft in zijn brochure, dat „georganiseerde bestrijding van de wanorde onder het volk" een van de eerste taken der Republiek is. Tot nu toe is deze taak slechts zeer ten deele uitgevoerd. Er zijn gebieden op Java en Sumatra, waar nòch de Republiek, nòch het Nederlandsche gezag, nòch het Engelsche gezag zich laten gelden en waar het gezag eenvoudig op straat ligt. Aan dien toestand moet een einde komen. Ieder weet, dat ook binnen het gebied, waar de Republiek wel een zekere mate van rust, orde en gezag laat gelden, de toestand uiterst labiel is en het meerendeel der wapenen ligt in de handen van menschen, die niet in het officieele leger der Republiek zijn opgenomen. Nu is de moeilijkheid voor het beste deel der T.R.I., dat het een naar buiten gerichte en een naar binnen gerichte taak heeft. Zou het politieke conflict opgelost zijn, dan kan de T.R.I. haar binnenlandsche taak beter uitvoeren. Zij zal die taak toch niet ten volle aan kunnen. Gezamenlijk militair-politioneel optreden van Nederlandsche en Indonesische k e u r-troepen zal beslist noodzakelijk zijn om aan het vreeselijke

banditisme en de terreur van extremistische groepen, die niet bereid zijn zich aan eenige overeenkomst te onderwerpen, een einde te maken op Java en Sumatra. Nederlandsche hulp en samenwerking zal noodig zijn om op die beide eilanden een sfeer te scheppen, waarin weer geleefd en gewerkt kan worden door menschen van verschillende rassen en waarin de rechtszekerheid van lijf en goed weer verzekerd zal zijn.

Het Minoriteitenvraagstuk

Indonesië is een gebied, waarin een zeer groot aantal minoriteiten samenwoont. Ik ben niet van meening, dat men de belangen van de majoriteit aan die der minoriteit moet opofferen of subordineeren. Maar in een rechtsstaat behooren de belangen en rechten der minoriteit en die der majoriteit op een menschelijke en rechtvaardige wijze te worden geharmoniseerd. Wat betreft het vreedzaam samenleven van verschillende groepen was het oude bestuur in vele opzichten een modelbestuur. Dit vreedzaam samenleven van groepen behoort ook in de toekomst mogelijk te zijn in een Indonesischen rechtsstaat. Daarvoor is eenige Nederlandsche medeverantwoordelijkheid nuttig, noodig en goed. Ik weet wel, dat de leiders der Republiek het enorme belang van het vraagstuk inzien en trachten te doen wat ze kunnen, maar dat het volk een moreele onrijpheid vertoont, die veel steviger en krachtiger optreden ter bescherming van minoriteiten volstrekt noodzakelijk maakt, is onloochenbaar.

Waar blijft b.v. de officieele berechting van wat

in Ambarawa, Bekassi, Zuid-Bandoeng en Tangerang gebeurd is? De overheid behoort, naar het woord van Ps. 72, ,,den verdrukker te verbrijzelen''. ,,Zij moet den arme en nooddruftige verschoonen en den ellendige en die geen helper heeft. Ze moet hun zielen van list en geweld bevrijden en hun bloed moet kostbaar zijn in haar oogen''. De overheid behoort een schild te zijn, opgeheven boven de groepen, die klein en zwak in het volksleven staan. Ter wille van deze taak zal Nederlandsche medeverantwoordelijkheid voorloopig nog noodig zijn.

Het probleem van de godsdienstvrijheid

Dat de Republiek resoluut en duidelijk koos voor de theoretische en practische erkenning van het beginsel der godsdienstvrijheid, is zeer te waardeeren. Dat ze hier en daar toont, dit beginsel ook toe te passen, is nog meer te waardeeren. Maar op dit terrein kan niemand zonder zorg zijn, die weet welke krachten aan het werk zijn.

De uitingen in de kringen der Masjoemi en de eischen, daar gesteld, moeten het ,,Caveant Consules'' zwaar onderstrepen. Een adviseerend, wakend, hoedend medezeggenschap op dit terrein is zeker niet overbodig. Indonesiërs en Nederlanders zullen elkander noodig hebben om het hooge goed der godsdienstvrijheid niet slechts op papier, maar in de practijk veilig te stellen.

De economische reconstructie

Een van de meest zware taken, waarvoor nu en straks op Java en Sumatra elke regeering, van welke

constructie ook, staat, is de taak van de economische reconstructie. Die taak is met slagzinnen en slogans niet te volvoeren. Daarvoor zal stugge, constructieve arbeid noodig zijn. Indien die taak niet snel en effectief aangevat wordt, wordt Indonesië aan de grootste ellende prijsgegeven. Men mag m.i. van Indonesische zijde aan het Ned. Indische Gouvernement niet verwijten, dat het nu reeds op allerlei gebied dezen economischen opbouw ter hand neemt. „Als men let op de taak, die objectief, welke Regeering dan ook, te verrichten heeft, zou het onverantwoordelijk zijn, als zij zonder meer deze dingen tot nader order van de agenda afvoerde". Vooral ook ter wille van deze economische reconstructie moet er gehoopt worden op een snelle beëindiging van dit conflict, opdat de handen gezamenlijk aan den arbeid kunnen. Voor de economische reconstructie hebben Indonesiërs en Nederlanders elkander ten zeerste noodig.

Dat ook voor het herstel van de relaties tusschen de eilanden (scheepvaartverbindingen, luchtvaart, handel, enz.) en voor de internationale relaties samenwerking noodig is, is zoo volkomen vanzelfsprekend, dat het niet verder uiteengezet behoeft te worden.

d. De voortzetting der onderhandelingen op de Hooge Veluwe

Ook na 10 Februari heeft de Regeering de onderhandelingen voortgezet, hoewel die voorstellen niet ten volle aanvaard werden van Indonesische zijde.

Het is mijn vaste overtuiging, dat het voortzetten van den weg van overleg de eenige voor verstand en geweten aanvaardbare was en is. Het afbreken van dezen weg zou beteekenen een heftige stimuleering van het terrorisme, zou beteekenen het drijven van de democratische nationalisten in den hoek der non-coöperatoren en zou voorgoed de samenwerking tusschen de Nederlanders en de bovenlaag van de Indonesische samenleving onmogelijk maken. Atjeh-achtige toestanden zouden ontstaan. Diepe sporen van wrok en haat zouden door Java getrokken worden.

Op de Hooge Veluwe heeft de Regeering een poging gedaan, blijkens de verklaringen van den minister, om in den vorm van een wederzijdsch protocol aan de Republiek Indonesia haar revolutionnair karakter te ontnemen, haar activiteit te maken tot een construcief element in een Indonesisch gemeenebest, voorloopig binnen het verband van het Koninkrijk der Nederlanden. Dit voorstel scheen in de gegeven omstandigheden de best-mogelijke oplossing van het conflict.

Dat velen bezwaren hebben tegen de erkenning van de Republiek om haar leiding, origine en de ideeën, die in haar werken, is begrijpelijk. O n v o o r w a a r d e l ij k e erkenning zou ook onjuist zijn. De gevaren voor communistische of fascistische aberraties zijn reëel, want de mentaliteit van sommigen van haar leidende figuren is orthodox-Marxistisch en van anderen fascistisch. Dat diepe gevoelens van rassenhaat nog binnen deze Republiek werken, is evenzeer waar. Maar dat deze Republiek het symbool is van den wil tot zelfstandigheid van

het volk van Java en Sumatra, is eveneens waar. Deze Republiek is gedeeltelijk ideaal, gedeeltelijk werkelijkheid, ten deele droom, ten deele daad, ten deele irreëel fantoom, magisch idool, ten deele constructieve, vormzoekende kracht.

Deze Republiek is in wording. Ze kan déformeeren in heillooze richting. Ze kan zich reformeeren in de richting van een rechtsstaat. „Het gaat er om", zei iemand, „de werkelijkheid in deze onwerkelijkheid te herkennen en mee te werken om daaraan gestalte te geven". Indien het laatste voorstel van de Regeering aanvaard zou worden, zouden de kansen groot zijn op een constructieven uitbouw der Republiek binnen het gemeenebest en binnen het rijksverband. Dan zouden ook de beste waarborgen aanwezig zijn voor een geleidelijken opbouw van een Indonesischen rechtsstaat, die ten slotte zich uitstrekken zou van „Sabang tot Merauke".

e. *De voorstellen van Sjahrir*

Helaas heeft Sjahrir dit protocol afgewezen en is hij gekomen met het voorstel, dat Nederland onvoorwaardelijk een onafhankelijke Republiek erkent en dat tegelijk met deze erkenning Nederland en de Republiek als twee verdragsluitende hooge partijen in een verdragsrelatie tot elkaar treden. Dan zou de verhouding tusschen Nederland en Indonesië de sfeer van het staatsrecht verlaten en terechtkomen in de sfeer van het volkenrecht. Dan zou, volgens Sjahrir c.s., het verlangen naar vrijheid bevredigd zijn, terwijl toch een brokstuk hulp, invloed, „potestas" van Nederland zou kunnen worden gewaarborgd.

Het is duidelijk, dat deze voorstellen mede geformuleerd zijn onder den druk van het politieke extremisme.

De leiders van dat politieke extremisme zijn jonge, al te jonge menschen, die geen grondigen Westerschen invloed hebben ondergaan, die nog geen lid waren van de nationalistische partijen in 1942 en die opgevoed zijn in semi-fascistischen geest. Het zijn menschen, die meenen, zooals een Republikeinsch minister het uitdrukte, dat de zaak klaar is, als men de woorden „Banzai Nippon" slechts vervangt door „Merdeka 100 %". Deze menschen hebben vaak een idealistischen ondergrond en meenen oprecht te vechten voor vrijheid en recht. Deze groep draagt het meerendeel de wapenen, en is tot de meest huiveringwekkende daden in staat, overal, waar ze hun ideaal „kamerdekaan 100 %" aangerand meenen te zien. Het is de geweldige taak van de leidende groep der politieke extremisten, den geest dezer politieke extremisten te beteugelen. Indien zij dat niet pogen, maar dezen geest zouden stimuleeren maken zij zich schuldig aan een „trahison des Clercs", een verraad van de intellectueelen tegenover de waarachtige belangen der millioenenmassa's.

Om deze beteugeling tot stand te brengen, zijn Sjahrir c.s. blijkbaar teruggekeerd tot het uitgangspunt, dat in zijn omgeving reeds geformuleerd werd in September 1945. (Ik vraag me echter af, of Sjahrir op deze manier werkelijk dit extremisme beteugelt. Het lijkt er immers op, dat de leiders van dit extremisme zich bij geen e n k e l voorstel zullen neerleggen).

Of deze voorstellen aanvaardbaar zijn?

Ik heb in een courantenartikel geschreven, dat onderhandelen niet mag beteekenen een onwaardig en onverantwoordelijk terugwijken voor de verstreikende eischen der Indonesiërs.

Ik heb daaraan toegevoegd, dat voor Nederlanders en Indonesiërs de vraag moet zijn: „Waar liggen de grenzen van onze verantwoordelijkheid?!" „Kan de verhouding Nederland—Indonesië in een verdragsrelatie binnen ons staatsrecht of anders binnen een volkenrechtelijk verband zoo geregeld worden, dat Nederland de medeverantwoordelijkheid voor Indonesië nog dragen kan, of kan dat niet? Deze vraag was als vraag ernstig bedoeld en niet bedoeld — zooals sommigen zeggen — als een aanbeveling van de voorstellen van Sjahrir.

Als men mij vraagt, in welke richting ik zelf denk, wil ik hier gaarne openlijk verklaren, dat m.i. een verdragsrelatie binnen de grenzen van ons staatsrecht, d.w.z. binnen rijksverband, de bestmogelijke (ik zeg niet: de meest-ideale) oplossing is en dat een verdrag binnen de volkenrechtelijke sfeer mij niet overeen te brengen schijnt met onze medeverantwoordelijkheid voor Indonesië. Wel geloof ik, dat bij erkenning van de Republiek binnen rijksverband het Indonesische voorstel om een juridische contrôlecommissie, waarin, behalve enkele Nederlanders en Indonesiërs, ook een voor beide groepen aanvaardbare figuur uit de sfeer van de internationale rechtswereld zitting heeft, zeer aanbevelenswaardig is. Dergelijke constructies zijn in de oorlogsjaren t.a.v. de Pacific-landen reeds herhaal-

delijk ook in Amerika en Engeland bepleit. Mijn incompetentie op juridisch terrein beken ik gaarne. Ik geloof echter, als ieder ander staatsburger het recht te bezitten, over deze zaken mee te denken, vooral nu de adembenemende ernst van de situatie ieder tot denken dwingt, die maar eenigszins beseft, wat er voor Nederland en Indonesië geestelijk en materieel op het spel staat.

f. Wat nu?

Wat staat ons nu te doen; vraagt ons volk, nu de Nederlandsche voorstellen afgewezen zijn?

Rondreizende door Nederland, hoorde ik de volgende mogelijkheden opperen:

1. De Republiek door oorlog onderdrukken

Dit zou immoreel zijn en factisch onmogelijk. Bovendien zou zulk een oorlog niet gewonnen worden, zelfs al werd hij gewonnen. Al winnende verloren wij alles, wat voor het herstel van waarachtige samenwerking tusschen volken noodig is.

2. De zaak beslechten voor de U.N.O.

Dat zou waarschijnlijk zoowel voor Nederland als voor Indonesië een ramp zijn. De Uno is wel de minst objectieve instantie, die er momenteel bestaat en een beslechting voor de Uno zou Indonesië, nog meer dan thans reeds het geval is, brengen binnen het magnetisch veld van minstens drie groote mogendheden,

die over de ruggen van Indonesiërs en Nederlanders hun „hooge" politiek zouden bedrijven. Tot de beslechting van de Indonesische kwestie voor de Uno zou men pas in uitersten nood mogen overgaan.

3. *Java, of een deel van Java aan zijn lot overlaten*

Dat advies is ook onverantwoordelijk, omdat alles erop gericht moet zijn, ook ter wille van het Javaansche volk, om een zoo snel mogelijke oplossing tot stand te brengen.

Daarom zal in de gegeven omstandigheden de weg van overleg voortgezet moeten worden. Zou het geen aanbeveling verdienen, dat het Nederlandsche volk bij parlementaire beslissing ministers mandateert, om, zooals het Engelsche volk Stafford Cripps en zijn medewerkers mandateerde, zoo snel mogelijk tot overeenstemming te geraken?

Of die poging succes zal hebben, kan niemand voorspellen. Maar gesteld eens, dat ook deze laatste weg dood zou loopen, dan nog hebben de onderhandelingen groote beteekenis gehad, omdat de Nederlandsche Regeering, juist door te onderhandelen, voor het oog der wereld en van het Indonesische en Nederlandsche volk getoond heeft, een nieuw stadium te willen beginnen en verantwoordelijkheid te willen overdragen, zoover als haar eigen verantwoordelijkheid voor God en het Indonesische volk het haar toeliet.

SLOTWOORD

In den Bijbel staat ergens (in Spr. 25): „Gods heerlijkheid is in het verbergen, der koningen heerlijkheid in het uitvorschen". Het is Gods zaak, een ding te verbergen, de taak der overheden, een ding aan het licht te brengen. „Gouverner c'est prévoir". De overheid moet aandacht hebben voor de gangen Gods in de geschiedenis. Ze moet de teekenen der tijden verstaan.

Wat God met de volkeren van Azië gaat doen, moet wel duidelijk zijn voor ieder, die met aandacht de geschiedenis van de ontmoeting van Oost en West bestudeert. God gaat de volkeren van Azië steeds meer leiden naar hun eigen plaats onder de zon.

Men kan trachten, dezen ontwikkelingsgang te saboteeren. Dat zal onmogelijk zijn. Men kan trachten opportunistisch de huik naar den wind te hangen en de bakens te verzetten, als het getij verloopt. Dat zal volkomen doorzichtig zijn. Wie het leven als roeping ziet, zal mee moeten helpen, dezen ontwikkelingsgang te dienen en te leiden in het rechte spoor.

Van de overheid, die dat doet, kan gezegd worden, dat der koningen heerlijkheid in het uitvorschen is.

In de verhouding Nederland—Indië zijn geweest en — als God het geeft — zullen zijn: v i e r s t a d i a. Het eerste stadium is geweest het koloniale stadium, dat in 1922 op papier afgeschaft was, maar dat nog duidelijk zichtbaar nawerkte in 1942. Dit stadium is voorbij.

Het tweede stadium is geweest het patriarchaal-ethische stadium, waarin Nederland als voogd optrad

en Indonesië als pupil. Aan dit stadium zijn namen verbonden als Van Deventer en Idenburg. Dit stadium, hoe vruchtbaar en historisch-noodzakelijk, is voorbij, voorgoed voorbij.

Als God het pogen tot herstel der samenwerking zegent, kan er nu een stadium komen, waarin a.h.w. in Indonesië de assen verlegd worden. Vroeger (om dit niet erg geslaagde beeld te gebruiken) was de vooras Nederlandsch en de achteras Indonesisch. Nu moet de vooras Indonesisch worden en de achteras Nederlandsch. Dus: Nederlandsche invloed, advies, hulp, gezag, macht moeten steunend en dienend staan achter het Indonesische gezag.

En dan moge in de toekomst een periode komen, waarin er minder politieke banden zijn, maar vooral blijvende religieuze, cultureele en economische banden tusschen die beide volkeren, die God in de geschiedenis tot elkanders naaste heeft gemaakt, opdat ze elkander zouden liefhebben en dienen.

Om Indonesië te dienen, heeft Indonesië bepaalde Nederlandsche mannen en vrouwen noodig, vervuld van een bepaalden geest. In den tijd van Jan Pietersz. Coen was het adagium in Nederland ten aanzien van Indië: „Navigare necesse est, vivere non necesse est" = „varen (en geldverdienen) is noodig, het leven doet er minder toe!" Indonesië heeft menschen noodig, die leven bij 't andere adagium, dat van Dr Adriani: „Amare et servire necesse est, vivere non necesse est" = „Liefhebben en dienen is noodig, het leven doet er minder toe!"

Ik zeg niet, dat de „jongeren" dit laatste alleen verstaan. Er zijn ouderen, die in dezen geest

Indonesië altijd hebben gediend en er zijn jongeren, die, menschelijk gesproken, dezen geest nooit zullen verstaan. Ons volk zal zulke mannen en vrouwen voortbrengen, als het leeft uit den Geest van Hem, Die niet kwam om gediend te worden, maar om te dienen.

INHOUD

		blz.
	Verantwoording	5
I.	De periode '40-42 in Indië	9
II.	De periode van bezetting	27
III.	De periode van de „bevrijding"	32
IV.	De onderhandelingen	39
	Slotwoord	60